

TREBALL AL CAP

Prevenió de malalties relacionades amb el treball

Abril
de 2015
88

+B Agència
de Salut Pública

Els casos del trimestre

Entre gener i març de 2015 es van notificar al Sistema de Vigilància de Malalties Relacionades amb el Treball 168 casos, 104 dels quals van afectar dones. L'edat mitjana va ser de 44,8 anys (DE=9,7) sense diferències entre sexes, i les ocupacions més freqüents van ser personal de serveis i comerç (42 casos), seguits de professionals de suport (32 casos) i professionals de ciència i intel·lectuals (27 casos). Respecte el país d'origen, un 23,5% havia nascut fora de l'Estat. La patologia més notificada va ser de tipus ansiós-depressiva, amb 108 casos, dels quals 67 van ocórrer en dones. Els trastorns que van seguir en freqüència van ser els musculoesquelètics (30 casos). El 17,6% de les persones afectades treballava en empreses de fora de Barcelona i la situació laboral més freqüent va ser la contractació indefinida 81,9%. Finalment, el 69,3% dels treballadors i treballadores estava en situació d'incapacitat temporal en el moment de la notificació.

L'edat pot ser un factor molt valorat en l'àmbit laboral, atès que les persones de més edat aporten la seva experiència, formació i coneixement de l'entorn professional. Però en l'actual moment de crisi i l'elevada taxa d'atur, l'edat es pot convertir en un factor de vulnerabilitat en alguns entorns laborals.

La por a perdre la feina fa que moltes persones acceptin condicions de treball molt dures. En les persones més grans, alguns factors relacionats amb l'entorn familiar i personal i també amb l'entorn laboral, incrementen la seva vulnerabilitat. Entre els primers cal esmentar les responsabilitats familiars (fills i filles i persones grans depenents) i les dificultats econòmiques en la família (hipoteques, altres crèdits). Des del punt de vista laboral, les dificultats per trobar una nova feina degut a la preferència per part de les empreses de persones més joves, tenir habilitats insuficients (en noves tecnologies, per exemple) i un curt futur laboral.

En els darrers 5 anys (2010-2014) s'han notificat a la Unitat de Salut Laboral de Barcelona (USLbcn) 259 casos de trastorns de salut mental relacionats amb el treball en persones majors de 54 anys. En el 30% del casos (76) es van identificar conductes hostils característiques de l'assetjament psicològic. El 64% eren dones. Una quarta part dels casos masculins eren professionals de la ciència i intel·lectuals i el mateix percentatge professionals de suport. El 27% de les dones eren personal dels serveis i comerç i el 21% personal administratiu. En els homes els casos estaven molt distribuïts entre les activitats econòmiques, mentre que en les dones destaca el comerç al detall (21% del casos), activitats de neteja (10%) i administració pública (10%).

En alguns dels casos estudiats a la USL es va identificar que les accions hostils anaven adreçades a forçar un acomiadament voluntari, que les persones afectades explicaven

En l'actual moment de crisi i d'elevada taxa d'atur, l'edat es pot convertir en un factor de vulnerabilitat a les conductes hostils.

com una estratègia per evitar pagar les indemnitzacions corresponents. A les accions hostils pròpies de l'assetjament, s'hi afegeix en molts casos la decepció i el sentiment d'injustícia després de molts anys d'implicació amb la feina i també, atès que en bona part són petites empreses i moltes de tipus familiar, el canvi radical d'un tracte quasi familiar a un franc maltractament. Un paràgraf del relat d'una persona afectada il·lustra aquest aspecte: «*Al llarg d'aquests 32 anys que porto ho he donat tot per aquest centre. He fet molts cursos per reciclar-me, pagant-los jo i fora de l'horari de la feina, he fet de cuinera, de relacions públiques per informar els pares que venien demanant informació i he arribat a casa meva de vegades a les 9 de la nit perquè ella [la directora] no podia fer-ho. He fet de secretària, de telefonista, de senyora de la neteja i ara no sé ben bé que té en contra meva que em trobo i em sento assetjada, menyspreada, amenaçada, insegura, amb por i amb la meva dignitat i estima pel terra*».

A continuació es resumeixen dos dels casos estudiats a la USL.

El primer cas es tracta d'un **home de 59 anys** que treballava com **oficial qualificat de màquines Offset** en una empresa d'**arts gràfiques**. Va ser notificat per l'**EAP La Sagrera-9A** amb el diagnòstic d'**ansietat generalitzada**.

El treballador tenia una antiguitat de 36 anys en l'empresa. Situava l'inici del procés relacionat amb el seu problema de salut set anys abans i el relacionava amb el fet que l'empresa el volia acomiadar però sense pagar-li la indemnització corresponent. En el seu relat destaquen tres estratègies: l'aïllament, els canvis de lloc de treball i la humiliació.

L'aïllament: el treballador manifestava que quan es posava a parlar amb un company o s'acostava a alguna de les màquines, l'encarregat li impedia fer-ho, dient-li que no podia estar allà. Els mateixos companys el defugien i fins i tot un transportista es va adreçar a ell molt indignat degut a que li havien cridat l'atenció perquè hi havia parlat. En paraules del propi treballador: «*Pensant-ho bé, els treballadors em van aïllar més que l'encarregat encara que fossin les ordres que tenien. Crec que l'aïllament al que em van sotmetre els treballadors era perquè veien perillar el seu lloc de treball i col·laboraven en el possible per tal que fos jo l'acomiatat. Treballar sent un estrany en l'empresa és un suplici, dia a dia la mateixa història, lamentable*». «*L'encarregat passava tots els matins per les màquines per saber quins treballs s'estaven imprimint, però a la meua màquina no venia mai, ni quan hi havia feina ni quan no n'hi havia, mirava i seguia el seu camí. La realitat és que no existia per l'encarregat, em tenia com presoner en la màquina*». «*Estava sense feina i pràcticament incomunicat, a la que em movia de la màquina per fer alguna cosa, al poc temps ja tenia l'encarregat al damunt*».

Els canvis de lloc de treball: El van canviar quatre vegades de lloc de treball. La primera vega-

da a un lloc de menor qualificació (ajudant) en la mateixa màquina en la que treballava. La segona vegada el van traslladar a una màquina antiga que s'avariava contínuament on s'hi va estar durant 3,5 anys. Més endavant va seguir en la mateixa màquina però sense cap encàrrec de treball durant gairebé un any. A finals de 2013 el van canviar a una altra màquina amb més feina, però novament a principis de 2014 van canviar-lo a una altra màquina amb disminució novament de la categoria (volant). En cap dels canvis de lloc de treball li van donar cap explicació dels motius.

La humiliació. El treballador manifestava aquest sentiment des del començament de les accions hostils i expressava amb molta precisió el seu inici. Va ser arran d'una reunió amb el gerent i el cap de taller, en la que el primer el va escriure sense deixar-lo parlar, intimidant-lo amb la seva presència i actitud (el gerent amida 2 metres i el treballador 1,63). A la sortida de la reunió, les manifestacions del cap de taller van reblar la sensació d'humiliació: «*Em va dir que com m'havia deixat sotmetre d'aquella manera, que si a ell li haguessin fet allò, hagués marxat de l'empresa. Em va fer més vergonya el que em va dir el cap de taller que la humiliació del gerent. A partir d'aquell dia, res va ser igual*».

En l'estudi del cas es van identificar els següents factors de risc:

- **Relacionats amb el suport del superior:** Manca de suport operatiu i emocional per part del seu superior, que s'ha intensificat en els últims cinc anys. Aquesta manca de suport es manifesta en forma de presumptes conductes hostils sistemàtiques relacionades amb: **1) Atemptats contra les condicions del treball:** li critica la seva feina; li dona instruccions contradictòries i no li dona la informació que el treballador necessita per realitzar la seva feina; li dona feines que estan per sota de la qualificació del treballador; li canvia el lloc de treball i li exigeix la mateixa qualitat de la feina amb màquines més antigues; li treu tota la feina. **2) Atemptats contra la comunicació:** li rebutja la comunicació i es nega sistemàticament a parlar dels requeriments i peticions del treballador; exigeix als companys de feina que no parlin amb el treballador; li fa el buit; **3) Atemptats contra la dignitat:** fa córrer rumors entre els companys qüestionant les capacitats del treballador; li dirigeix frases com «*No sirves para nada*».
- **Relacionats amb el suport dels companys:** manca de suport emocional i operatiu per part dels companys secundari a les ordres rebudes per part del superior.
- **Relacionats amb les compensacions:** manca de control d'estatus per canvis no desitjats del seu lloc de treball. Li canvien el lloc de treball a ajudant i a personal de «volant», per la qual cosa el treballador fa tasques de menys qualificació i per sota la seva categoria professional.

El segon cas es tracta d'una **dona de 57 anys** que treballava com **administrativa** en una **gestoria**. El cas va ser notificat per l'**EAP Sants-3E** amb el diagnòstic de **Trastorn depressiu major- episodi únic - moderat**.

En aquest cas l'estratègia de substituir la treballadora per una altra persona més avantatjosa per l'empresa i forçar-la a ella acceptar un acomiadament sense compensacions, sembla identificar-se amb claredat a partir del seu relat. Malgrat la crisi l'empresa sempre havia tingut molta feina que afrontava només amb la treballadora. Recentment, segons el seu relat: *«Han agafat un noi jove de l'atur amb bonificacions a la Seguretat Social, amb carrera universitària i amb un salari baix»*. *«Volen que jo marxi voluntàriament sense tenir que pagar cap indemnització i fa 16 anys que hi treballo i a més em van oferir anar a l'atur i després treballar a les tardes per hores»*.

En aquest cas destaquen dues estratègies: la manca de suport operatiu i emocional que es reflecteix en moltes accions (una de les quals és la dificultat posada a la conciliació de la vida laboral i familiar) i el canvi de funcions.

Les dificultats a la conciliació: La treballadora és responsable d'una llar monomarental i durant força temps es va fer càrrec també de la seva

mare malalta. Malgrat diverses vegades li va demanar una adaptació de l'horari per tal de sortir més d'hora (plegava a les 20:00 i no arribava a casa seva fins les 21:45 o 22:00), el seu cap i propietari de l'empresa mai li va concedir: *«La seva contesta era que no faria un horari especial per a mi. En canvi, al contractar el nou treballador és el primer que va fer»*. Quan la seva mare va empitjorar, va sol·licitar una reducció de jornada a sis hores (*«La situació ja era molt difícil per mi, però tampoc podia menys econòmicament»*). En comptes de concedir-li, el que va fer va ser exigir-li encara més feina i quan ella li deia que, com havia fet abans, contractés una altra persona per ajudar, la seva resposta era sempre la mateixa: *«Ja saps on és la porta (és clar voluntàriament) sense agafar a ningú»*.

El canvi de funcions: progressivament el cap li va anar limitant les seves funcions i assignant-li feines monòtones per sota la seva qualificació, mentre les que feia fins llavors les encarregava al nou treballador. La darrera feina va ser ordenar l'arxiu històric des de 1990 fins l'actualitat. Després d'aquesta feina li va presentar una escrit dient que havia comés una sèrie de faltes. La treballadora es va negar a signar l'acceptació i *«Llavors es va posar molt nerviós i ja va començar a sortir de sí, dient que ell abans de pagar els 16 anys d'indemnització et podràs en l'arxiu»*.

En l'estudi del cas es van identificar els següents factors de risc:

- **Relacionats amb el suport dels superiors:**

Manca de suport operatiu i emocional del seu superior des de l'any 2000 que s'ha intensificat a partir de l'any 2012. Aquesta manca de suport pren forma de presumptes conductes hostils sistemàtiques en els darrers dos anys i mig, relacionades amb: **1) Atemptats contra les condicions del treball:** li critica constantment el seu treball; li dona feina d'inferior categoria que abans no feia; li treu part de les seves tasques i funcions per donar-les a un altre treballador; li deixa les tasques més mecàniques i repetitives; es nega sistemàticament a donar-li un horari més flexible per tal de facilitar la conciliació familiar; **2) Atemptats contra la comunicació:** li fa el buit a la treballadora i es nega a parlar dels seus requeriments; **3) Atemptats contra la dignitat:** la desacredita en públic; li crida; li obliga a signar per faltes que no existeixen; li diu que se'n vagi de l'empresa; li dirigeix frases com *«Abans de donar-te la indemnització, et podreixes a l'arxiu»*, *«Si ho fa la [nom de la treballadora] estarà mal fet»*; li dirigeix gestos de menyspreu i amb un to despectiu.

En ambdós casos es va concloure (a partir de la informació aportada pel treballador i la treballadora i de l'evidència científica) que la hipòtesi tècnica més probable era que la llarga i intensa exposició als factors de risc identificats podien ser considerats factors causals dels trastorns de salut que patien. En ambdós casos es van fer recomanacions adreçades a la xarxa assistencial, al treballador i la treballadora, al servei de prevenció, i en un dels casos, a l'INSS.

«Han agafat un noi jove de l'atur amb bonificacions a la Seguretat Social, amb carrera universitària i amb un salari baix. Volen que jo marxi voluntàriament sense tenir que pagar cap indemnització i fa 16 anys que hi treballo».

Malalties relacionades amb el treball notificades a la USL Barcelona segons diagnòstic, edat i sexe. Gener-març 2015

	Homes							Dones						
	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	>64	Total	<25	25-34	35-44	45-54	55-64	>64	Total
Trt. Musclesquelètics	-	4	4	3	-	-	11	-	1	7	6	5	-	19
M. del sistema respiratori	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	2	3	-	5
Trt. mentals i del comportament	-	11	14	9	5	1	40	1	10	20	24	12	-	67
M. sistema nerviós	-	-	1	2	-	-	3	-	1	1	3	-	-	5
M. de la pell	-	-	-	-	1	-	1	-	-	2	1	-	-	3
Traumatismes i enverinaments	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	1	1	-	2
Altres	-	-	3	2	-	-	5	-	-	-	1	2	-	3
Total	-	15	23	18	6	1	63	1	12	30	38	23	-	104

Malalties relacionades amb el treball notificades a la USL Barcelona segons diagnòstic i ocupació. Gener-març 2015

	Direcció i gerència empreses	Professionals ciència i intel·lectuals	Professionals suport	Personal administratiu	Personal serveis i comerç	Personal agricultura i pesca	Personal indústria i construcció	Operadors/es instal·lacions i maquinària	Ocupacions elementals	Total
Trt. musclesquelètics	-	1	6	2	8	1	5	2	5	30
M. del sistema respiratori	-	1	2	1	1	-	-	1	-	6
Trt. mentals i del comportament	3	25	21	9	30	-	2	4	12	106
M. sistema nerviós	-	-	1	2	1	1	-	-	3	8
M. de la pell	-	-	2	2	-	-	-	-	-	4
Traumatismes i enverinaments	-	-	-	2	1	-	1	-	-	4
Altres	-	-	-	1	1	-	2	1	3	8
Total	3	27	32	19	42	2	10	8	23	166

Malalties relacionades amb el treball notificades a la USL Barcelona segons diagnòstic i centre notificador. Gener-març 2015

	Casc Anric	Gòtic	Raval Sud	Barceloneta	Sant Antoni	Via Roma	Universitat	Poble Sec	Pg. Sant Joan	Comte Borrell-2C	Casanova-2E	Pare Claret-6A	Sanllehy	Bordeta -Magòria	Carreras Candi	Numància	Montnegre 4A	Les Corts	El Carmel	Horta-7D	Horta-7F	Sant Rafael	Sardenya	Baix Guinardó	Congrés	Sants	Encants	Camp de Arpa	Ramon Turró	Poblenou	El Clot	Sant Martí-10H	La Pau	Besòs	Vila Olímpica	Rio de Janeiro-8B	Roquetes	Guineueta	Sant Andreu-9D (2EAP)	Bon Pastor	Trinitat Vella	Sagrada Família	Gaudí	La Sagrera	Les Hortes	Dreta Eixample (2EAP)	Sarrià	Llarrard	La Marina	Vallcarca-Sant Gervasi	Cotxeres de Borbó	Turó 8A-8C	Montnegre-4B	Casernes	Total
Trt. muscul-esquelètics	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	5	1	-	2	1	-	-	-	2	-	3	-	-	2	30	
M. del sistema respiratori	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6		
Trt. mentals i del comportament	1	-	1	1	2	1	0	2	4	2	3	1	3	6	2	4	1	2	2	2	1	1	1	2	2	6	1	2	2	4	-	3	-	2	1	1	3	-	2	2	-	7	-	3	4	1	1	3	1	1	2	-	2	7	108
M. sistema nerviós	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	8		
M. de la pell	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4			
Traumatismes i enverinaments	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	4			
Altres	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	0	8			
Total	1	1	3	3	3	1	2	3	5	4	3	3	3	8	2	5	1	2	3	2	1	1	1	3	2	6	2	5	2	4	2	3	2	3	1	3	3	3	3	2	5	8	3	7	5	2	1	5	3	1	6	1	2	11	168